

TMMOB YAPI DENETİM RAPORU

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
Selanik Cad. No:19/1 Yenişehir 06650 ANKARA
Tel: (312) 418 12 75 · Faks: (312) 417 48 24
www.tmmob.org.tr · tmmob@tmmob.org.tr
facebook.com/tmmob1954
twitter.com/TMMOB1954

BASKI

Patika Ajans Mat. Rek. Org. Tic. Ltd. Őti.
Adakale Sokak 4/B Kızılay/ANKARA
Tel: (312) 431 22 11 · Sertifika No: 32796

BASKI TARİHİ

20 ARALIK 2018

SUNUŞ

Ülkemizde bulunan mühendis, mimar ve şehir plancılarının mesleki faaliyetlerinin kolaylaştırılması ve mesleğimizin kamusal çıkarlara uygun olarak gelişmesinin sağlanması, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin kuruluş amaçları arasında gelmektedir. Bu amaç, kuruluşumuzdan itibaren birliğimize ve odalarımıza mesleğimizin gelişimi ve mesleki faaliyetlerimizin denetimi konusunda büyük bir sorumluluk yüklemiştir.

Yapı güvenliği sorunu, en eski medeniyetlerden günümüze kadar pek çok toplumun yasalarında ve devlet düzeninde yer edinerek gelişmiştir. Dünyanın en uzun fay hatlarından birisi üzerinde duran ülke coğrafyamız söz konusu olduğunda yapı güvenliği sorunu çok daha önemli bir toplumsal sorun haline gelmektedir. Tarihimiz boyunca yaşanan çok sayıda deprem ve verdiğimiz büyük kayıplar bu alandaki mesleki ve toplumsal sorumluluğumuzu daha da katlamaktadır.

Yapı güvenliğinin bireysel sorumluluk anlayışının ötesinde, bilimin gereklerine uygun bir yasal düzenlemeyle sağlanması konusu, kuruluşumuzdan bu yana Birliğimizin ve Bağlı odalarımızın en öncelikli gündemi ve talebi olmuştur. Ne var ki bu doğrultudaki çabalarımız ve önerilerimiz 17 Ağustos 1999 Depremine kadar sürekli olarak göz ardı edilmiştir. 17 Ağustos Depremi'nin yarattığı büyük yıkım ve toplumsal travma sonrasında konunun öneminin nihayet farkına varılabildiği.

Bugün uygulama olan Yapı Denetim Sistemi, 2001 yılında kabul edilen 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunu ile düzenlenmiştir. Birliğimizin ve bağlı odalarımızın eleştiri ve önerileri dikkate alınmadan hazırlanan ve kamu yararı gözetilmeden uygulanan mevcut yapı denetim sisteminde büyük sorunlar bulunmaktadır. Yasada yapılan her yeni değişiklik, sorunları ortadan kaldırmak yerine daha da derinleştirmektedir.

Son olarak geçtiğimiz 2018 yılı Mayıs ayında yapılan yasal değişiklik ile teknik öğretmen, yüksek tekniker, tekniker ve teknisyenlerin "*Yardımcı Kontrol Elemanı*" adı altında yapı denetim sistemine eklenmesi olmuştur. Yakın

geçmişte yüksek yargı tarafından yürütmesi durdurulan benzeri yönetmelik düzenlemesinin, bu kez yasa yoluyla sisteme dâhil edilmek istenmesinin hukuka ve bilime uyar tarafı bulunmamaktadır.

TMMOB ve Odalarımız, en başından itibaren, yapı denetim sisteminin kamusal bir sorumluluk anlayışı üzerinde yükselmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de yapı denetiminin, kar güdüsüyle hareket eden ticari şirketler eliyle değil, ilgili Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş ve kamu adına bağımsız denetim yapan meslek mensupları eliyle yürütülmesi gereklidir.

4708 sayılı Yapı Denetim Yasası ve Uygulama Yönetmeliği uyarınca yürütülen yapı denetim sistemindeki sorunları ve çözüm önerimizi dile getirmek, Birliğimizin bu alana ilişkin kamusal bakış açısını ortaya koyabilmek TMMOB Yapı Denetim Raporunu kamuoyuyla paylaşıyoruz. Yapı güvenliği sorununun toplumsal bir sorun haline gelmemesi için yetkilileri TMMOB'nin bilimi, aklı ve toplumsal çıkarları esas alan önerilerini dikkate almaya davet ediyoruz.

Raporun hazırlanmasında emeği geçen TMMOB 44. ve 45. Dönem Yapı Denetimi Çalışma Grubu üyelerine teşekkür ediyoruz.

Emin Koramaz

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ (TMMOB) YAPI DENETİM RAPORU- SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Anayasanın ekonomik hükümlerin açıklandığı ikinci bölümünün “Tüketicilerin Korunması” başlıklı 172. Maddesinde; “Devlet tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirleri alır. Tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.” denmektedir.

Ülkemizin de taraf olduğu 1985 tarihli Birleşmiş Milletler Evrensel Tüketici Hakları Bildirgesinin 1. Maddesinde, “Temel İhtiyaçların Karşlanması Hakkı” “Barınma, ısınma, aydınlanma, içecek ve kullanacak su bulma, haberleşme ulaşım tüketicilerin en temel ihtiyaçlarıdır. Her tüketici, bu temel ihtiyaçların karşılanmasını talep edebilir.” olarak hükme bağlanmıştır.

Bu çerçevede, güvenli ve sağlıklı bir konutta oturmak, sağlıklı bir çevrede yaşamak herkesin anayasal hakkıdır. Devlet bu hakkı kurum ve kuruluşları kanalıyla sağlamak zorundadır.

Konutların sağlıklı ve güvenli inşa edilmesi ve sağlıklı bir çevrede yaşamak için ise yapı sektörünün kamu yararı gözetilerek denetlenmesi büyük bir önem taşımaktadır.

Ancak ne yazık ki yapı üretim sürecinin ranta bağlı olarak şekillendiği ve konut üretiminde esas beklentinin getiri olduğu ülkemizde, denetim sisteminin de sağlıklı kurgulanmaması ve iyi işletilmemesi nedeniyle yapı denetimi bir prosedürü tamamlamaktan öteye gidememektedir.

1999 Marmara depremlerinden sonra dönemin siyasi iktidarı tarafından alelacele çıkartılan 4708 sayılı Yapı Denetimi Yasası aradan geçen 19 yıla rağmen hala bünyesinde ciddi eksiklikler ve yanlışlıklar barındırmaktadır.

Denetçi mühendis ve mimarların alacağı ücret, iş akdi, mesleki sorumluluk sigortası ve mesleki bağımsızlığına ilişkin bir ibarenin dahi bulunmadığı Yapı Denetim Yasası ile devletin asli ve sürekli görev alanı olan yapı denetimi

alanı, yani kamunun can ve mal güvenliği yapı denetim şirketlerine havale edilmiştir. Yer seçiminden planlamaya, yapı tasarımından üretimine, yapı üretiminden kullanım aşamasına kadar kamu otoritelerinin denetiminde işlemesi gereken süreçler denetimi ortadan kaldıran bir biçimde birbirinden koparılmıştır. Hiç kuşkusuz yapı denetimi sadece bir yasal düzenlemeler sorunu değildir. En az mevzuat kadar uygulayıcıların bu konudaki kararlılığı da önemlidir.

Kurgulanan yapı denetim sisteminden kaynaklı olarak nitelikli mühendislik, mimarlık hizmeti verilmesine ilişkin ciddi sorunlar yaşanmaktayken bakanlık çıkardığı uygulama yönetmelikleri aracılığıyla tekniker, teknisyen ve teknik öğretmenlerin de şantiye şefi ve kontrol mühendisi olarak istihdamını sağlamaya çalışmaktadır.

Bilindiği üzere mühendislik ve mimarlık, 2547 sayılı YÖK Kanunu gereğince 4 yıllık lisans eğitiminin tamamlanmasını gerektiren, mesleğe giriş ve icra koşulları 3458 sayılı Mühendislik Mimarlık Hakkında Kanun çerçevesinde düzenlenmiş mesleklerdir.

YÖK Kanununda ön lisans programı “Ortaöğretim yeterliliklerine dayalı, en az iki yıllık bir programı kapsayan nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan veya lisans öğretiminin ilk kademesini teşkil eden bir yükseköğretim” olarak tanımlanmıştır.

Teknik Eğitim Fakültelerinin kuruluş amaçlarına bakıldığında, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı orta öğretim kurumları arasında yer alan meslek liselerinin öğretmen ihtiyacını karşılamak olduğu görülecektir.

İnşaat sektörü emek-yoğun bir sektör olması dolayısıyla kalifiye olmayan işçileri yoğun olarak istihdam etmektedir. Bu durum üretim faaliyetlerinin sağlıklı yürütülmesini sağlayacak teknik öğretmen, tekniker ve teknisyen gibi ara elemanlara ihtiyacı artırmaktadır. Buna rağmen ülkemizdeki teknik öğretmenlerin, teknisyenlerin ve teknikerlerin ciddi bir işsizlik sorunu yaşamakta olduğu bilinmektedir.

Görevlendirildiği şantiyede, üretim sürecinin sadece belirli bir bölümünü kontrol mühendisinin tarif ve direktifleri doğrultusunda gözetleyerek sağlamaya yönelik eğitim alan tekniker ve teknisyenler ile bunların eğitimlerinden sorumlu teknik öğretmenlere, yapının bütününe yönelik denetim yetkisi vermeye çalışan düzenlemeler, yapı denetimindeki riskleri büyütecektir.

Teknik öğretmenler, teknisyenler ve teknikerler, mühendislerin çalışma yaşamı içerisinde birlikte faaliyet yürüttükleri iş arkadaşlarıdır. Siyasi iktidar bu tür uygulamalarıyla bu iki meslek grubunu karşı karşıya getirmeye çalışmaktadır. Aynı meslek alanının farklı kademelerinde işbirliği içinde çalışma yürüten mühendis, mimar ve şehir plancıları ile teknik öğretmen, teknisyen ve teknikerlerin, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik ve politik açmazlar nedeniyle karşı karşıya getirilmesi sorunların çözümü açısından yarar sağlamayacaktır.

Anlaşılan odur ki, Bakanlık teknikerlere istihdam alanı yaratmak adına sağlıklı ve nitelikli yapı üretiminden ödün vermekte bir beis görmemektedir. Siyasi iktidar teknik öğretmen, tekniker ve teknisyenlere iş alanı yaratmak istiyorsa, mühendislik mesleğinin uygulama alanlarını teknik elemanlara açmaya çalışmak yerine üretim süreçlerini yeniden düzenleyerek, teknik elemanları hukuki statüye kavuşturmalı ve üretim sürecindeki önemlerini görünür kılmalıdır.

TMMOB ve Odalarımız, sağlıklı bir yapı üretim sürecinin tek teminatının bağımsız kamusal denetim olduğu, bunun için de yapı denetim sisteminin ticari şirketler üzerinden değil Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş ve kamu adına bağımsız denetim yapan serbest meslek mensupları üzerinden kurgulanması gerektiği yönündeki görüşünü her fırsatta yetkililere iletmiş ve kamuoyu ile paylaşmıştır. Ancak son aylarda yapılan düzenlemelerden Yapı Denetim Sisteminin 4708 sayılı Yasada belirlenen çerçevede yürütüleceği anlaşılmaktadır.

44. ve 45. Dönem Yapı Denetim Çalışma Grubu üyelerimizin katkılarıyla hazırlanan bu rapor, 4708 sayılı Yapı Denetim Yasasında ve Uygulama Yönetmeliğinde görülen sorunlara dair tespitlerimizi ve çözüm önerilerimizi içermektedir.

Ülkemizdeki Yapı Denetim Sistemi- Tarihsel Süreç

Cumhuriyet tarihimizde ilk defa yerleşme ve yapılaşmaları düzenleyen ve denetim esasları getiren yasal düzenlemeler, 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı “Belediye Kanunu” ve “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu”dur. Bu kanunlar ile yerleşme ve yapılaşmaya ilişkin genel ilke ve kurallar tanımlanmış, yerel yönetimlere yapım sürecinin denetlenmesinin yanı sıra ihtiyaç sahipleri için konut inşa etme görevi de verilmiştir.

Daha sonra 1933 yılında çıkarılan 2290 sayılı “Belediye Yapı ve Yolları kanunu” ile yeni yapılacak yapılar, yollar, ruhsat alınması, fenni mesuliyet ve yapı denetimi konularında yeni esaslar getirilmiştir. Türkiye de imar mevzuatının ve yapı denetiminin temelleri bu yasa ile atılmıştır.

1939 ila 1944 yılları arasında meydana gelen Erzincan ve devamında Adapazarı Hendek ve Bolu Gerede depremlerinde 43.319 kişinin ölmesi, 75.000 kişinin yaralanması ve 200.000 civarındaki yapının yıkılması üzerine 17 Ocak 1940 tarihinde 3773 sayılı “Depremlerden Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Kanun” çıkarılmıştır.

1944 yılında 4623 sayılı “Yer Sarsıntılarında Alınacak Tedbirler hakkında Kanun” çıkarılmış ve bu kanunla Deprem Bölgelerinde yapılacak yapılar için yeni kurallar getirilmiştir. Ayrıca bu kanunla ilk defa 1945 yılında Türkiye’nin ilk deprem haritası çıkarılmıştır.

1948 yılında 5228 sayılı “Bina Yapımı Teşvik Kanunu” çıkarılmış, ancak 1950 yılından sonra yaşanan hızlı nüfus artışı ve göçler, denetimsiz şehirleşme ve sanayileşme, yoğun kaçak yapılaşma nedeniyle çıkarılmış olan yasa ve yönetmelikler kısa süre içerisinde uygulanamaz hale gelmiş, plansız ve sağlıksız kentleşmenin önüne geçilememiştir.

1956 yılında 6785 sayılı “İmar Kanunu” çıkarılarak planlama ve yapılaşmaya ilişkin yetkiler merkezi idare de toplanmıştır.

1958 yılında 7116 sayılı kanunla İmar ve İskân Bakanlığı kurularak imar mevzuatı uygulama esaslarına ait tüm yetkiler bu Bakanlığa verilmiş ancak çarpık ve kaçak yapılaşma önlenememiştir. Bunun üzerine 1966 yılında “Gecekondu Kanunu” çıkarılmış, bu yasa da çarpık ve kaçak yapılaşmayı önleyememiştir.

6785 sayılı İmar Kanununun yetersiz kalması üzerine bu kez 1985 yılında imar mevzuatı yeniden düzenlenerek halen yürürlükte olan geniş kapsamlı 3194 sayılı “İmar Kanunu” çıkarılmış ve planlama süreçlerine ilişkin tüm yetkiler, mücavir alan sınırları içerisinde Belediyelere, mücavir alan dışında kalan yerlerde ise Valiliklere devredilmiştir.

Yapı denetimi konusunda sorunlar ve çözüm arayışları zaman zaman beş yıllık Kalkınma Planlarında da yer almış olmasına rağmen, günümüze kadar bu konuda etkin önlemler alınamamıştır.

2000 yılına kadar yapı projelerinin İmar Yasasına uygunluğu Belediyeler tarafından, yapıların denetimi ise Teknik Uygulama Sorumlusu (TUS) veya Fenni mesul adı verilen serbest mimar ve mühendisler tarafından yürütülmüştür.

Süreç içinde Belediye ve Valiliklerin, siyasal etkiler, çıkar ilişkileri, yeterli teknik eleman kadrosuna sahip olmama gibi nedenlerle, proje denetimini dahi sağlıklı yapamaz hale geldiği, yapım işlerini ise hiç denetleyemediği görülmüştür.

Yapı denetim hizmetinin birinci dereceden sorumlusu olan Fenni Mesuller ise; diploma dışında hiçbir deneyim ve yetkinliğin aranmaması, ücretlerinin denetlemekle yükümlü oldukları yapı müteahhidi tarafından karşılanması, faaliyetlerinin hiçbir mesleki denetime tabi olmaması ve yasalarda sorumluluklarının açık bir şekilde tanımlanmaması gibi nedenlerle

uygulamada etkili denetim hizmeti yapamamıştır. Bu durum yapım işlerinin, istisnalar hariç, eğitimsiz, bilgisiz ve ehliyetsiz usta ve kalfalarla, yap-satçı tabir edilen ve hiçbir nitelik aranmayan girişimcilerin insaf ve anlayışına göre devam etmesine neden olmuştur.

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde Marmara Bölgesinde meydana gelen depremlerde resmi kayıtlara göre 20.000 civarında insanımız hayatını kaybetmiş ve 200.000 civarında yapı, çeşitli derecelerde hasar görmüş veya yıkılmıştır.

Çıkan bu ağır tablo yeni önlemler alma zorunluluğunu doğurduğundan, 4452 sayılı Kanun ile KHK yayımlama yetkisi alan hükümet 10.04.2000 tarihinde 595 sayılı Yapı Denetim Kararnamesi'ni yayımlamıştır. 27 pilot ilde uygulanması öngörülen kararname ile kurulan yapı denetim firmaları kadrolarına ve üstlenebilecekleri sorumluluklara göre sınıflandırılmış, mali sorumluluk sigortası ve 601 sayılı KHK'ya dayanarak ilgili meslek odası tarafından verilmesi öngörülen uzman belgesi uygulaması getirilmiştir.

595 sayılı Kararnamenin yargı tarafından iptal edilmesi üzerine 13 Temmuz 2001 tarihinde ilgili kurumlara, üniversitelere, meslek odalarına danışılmadan alelacele hazırlanan 4708 sayılı Yapı Denetim Yasası yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 595 sayılı kararnamedeki olumlu bulunan düzenlemelerin hiçbirine 4708 sayılı Yasada yer verilmemiştir. Mesleki sorumluluk sigortası uygulaması kaldırılmış, yapı denetim hizmet bedeli azaltılmış, mesleki yeterliliğin meslek odası tarafından değerlendirilmesinden vazgeçilerek yetersiz ölçütlerle bakanlık tarafından denetçi belgesi verilmesi uygulamasına geçilmiştir. Yasada ayrıca yapı denetim firmalarına cezai işlemler tanımlanmış, denetim firmalarının yalnızca mimar ve mühendislerce kurulabileceği koşulu getirilmiş, yapı denetim kuruluşlarına iş ve işçi sağlığı güvenliğini de denetleme sorumluluğu verilmiştir.

İlk etapta 19 pilot ilde uygulanan Yasa 13.07.2010 tarih ve 27640 sayılı resmi gazetede yayımlanan değişiklik ile 01.01.2011 tarihi itibariyle ülke geneline yaygınlaştırılmıştır.

Diğer Ülkelerdeki Yapı Denetim Uygulamaları

Avrupa Birliğine üye ülkeler 1990 yılında, İngiltere Yapı Denetim Enstitüsünün öncülüğünde Avrupa Yapı Denetimi Ortak Girişimi'ni (The Consortium of European Building Control) oluşturmuştur. Ortak girişimde Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Norveç, Polonya gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu ortak girişime üye ülkelerde ağırlıklı olarak iki tip yapı denetim sisteminin uygulandığı görülmektedir.

- Almanya'nın öncülüğünde yürütülen sıkı ve katı bir kamu denetimi modeli,
- Fransa'nın öncülüğünde yürütülen sigorta ağırlıklı denetim modeli,

Avrupa Birliğine üye olan ülkelerde bu iki sistemin benzeri veya bu sistemlerin karma bir şeklinin uygulandığı görülmekte olup tüm yapı denetim sistemlerinin ortak özelliği **dürüstlük, bağımsızlık, tarafsızlık, güvenilirlik** ilkeleri üzerine kurulmuş olmasıdır.

1. Yapı Denetim Sistemi - Almanya

Almanya da yapı denetim sistemi 1930'lu yıllarda başlamıştır. Özel mülkiyete ait yapım işleri, yerel yönetimlerin bünyesinde yer alan İnşaat Müdürlükleri'nin yetki ve sorumlulukları altında yürütülmektedir. Kamu yapıları ise ruhsata tabi olmamasına rağmen, kendi bünyesindeki birimlerce denetlenmektedir.

İnşaat Müdürlükleri yapı izninin alınmasından başlayarak oturma izninin verilmesine kadar geçen süreçte yapı ile ilgili tüm denetim ve onay işlemlerinde, yapı sahibi ya da yapı müteahhidi ile doğrudan ilişkide olan kurumlardır. Dolayısı ile İnşaat Müdürlükleri proje denetimi yapılmadan ve denetim dairesi ya da mühendisinden onay almadan yapım iznini vermemektedir.

Denetim mühendisleri, denetim işlerini yerel yönetimlerin inşaat müdürlükleri adına yürüten, ücretleri de bu birim tarafından karşılanan mühendislerdir. Denetim Mühendislerinin denetim yaptığı yapılara ilişkin sorumluluk süresi yasal olarak 30 yıldır. Denetim Mühendisleri büyük yetkilerle donatılmış bağımsız çalışan mühendislerdir. Bu mühendisler, “Denetim Mühendisleri Birliğine” ve ayrıca İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Denetim mühendislerinin denetimlerinden geçmeden yapılmış imalatları yıktırma ve kararlarına uyulmadığı takdirde inşaatı durdurma ve para cezası uygulama yetkileri vardır.

Yapım sürecinde meydana gelecek hatalardan, hatanın oluşumu ile ilgili kurumlar hataları oranında sorumludur.

Almanya’da denetimden geçmiş yapılarda güvenilirlik önemli olduğundan ayrıca yapı sigortası zorunluluğu yoktur. Denetimden geçmemiş yapılarda ise sigorta şirketleri özel denetim mühendislerinin raporu olmadan yapıları sigorta etmemektedir.

Almanya da denetim mühendisi sayısı 830 kişi civarında olduğu bilinmektedir. Denetim Mühendisi olabilmek için özel ve ağır koşullar aranmaktadır. Bu koşullar şunlardır;

- 35 yaşından küçük olmamak,
- Min. 10 yıl inşaat mühendisi olarak çalışmış olmak,
- Sabıka kaydı bulunmamak,
- En az 2 yıl şantiye şefliği yapmış olmak,
- Teknik özelliği olan önemli projelerde çalışmış olmak,
- Teknik bilgi, meslek ahlakı ve kişisel özellikleri hususlarında birkaç denetim mühendisinden referans almak,
- Mesleki gelişmeleri yakından takip etmek,
- Uzmanlık sınavını başarı ile vermiş olmak,

Denetim bürolarında çalışan denetim mühendislerinin yetki ve sorumlulukları yasal düzenlemelerle belirlenmiştir.

Özetle, Almanya'da uygulanan yapı denetim sistemi, yapının projelendirme aşamasından inşaat bitimine kadar her aşamasında çok sıkı bir denetime dayanmaktadır. Bu denetim sistemi bürokrasiden arınmış, bağımsız özel denetim büroları ve mühendislerce yapılmaktadır.

II. Yapı Denetim Sistemi - Fransa

Fransa da inşaatla verilen ciddiyet ve önem köklü bir denetim ve sigortacılık sisteminin oluşmasını sağlamıştır.

4 Aralık 1978 tarihinde "Spinetta Kanunu" olarak bilinen ve bina türü yapılarda sigorta sistemini zorunlu hale getiren yasa kabul edilmiştir. Bu yasada bina türü yapılar için

10 yıldan az olmamak üzere iki tür sigorta tanımlanmıştır.

Bunlardan ilki zorunlu sigortadır. Zorunlu sigorta uygulamasında, yapının taşıyıcı sistemi ile sıhhi tesisat ve elektrik tesisatı gibi elemanları kesin kabulden itibaren 10 yıl süre ile sigortalanmaktadır.

İkincisi ise taşıyıcı sisteme etkisi olmayan su ve kanalizasyon gibi elemanların 2 ila 10 yıl arasında sigortalanması işlemidir.

Yapı sigortası uygulaması, bürokrasiyi göreceli arttırmasına ve yapı maliyetini %2,5 - %3 arasında yükseltmesine rağmen yapı kalitenin artmasında etkili olmuştur.

Fransa da yapı denetim sisteminde denetim şirketleri, sigorta şirketleri, teknik elemanlar ve Belediyeler yer almaktadır. Gerek projelerin ve gerekse uygulamanın denetimi bağımsız ve ülke genelinde örgütlenmiş SCOTEC adlı Denetim Şirketleri tarafından üstlenilmiştir.

Bu Şirketlerin teknik elemanları, yapının projesine uygun olarak yapılmasını

sağlamak, yapı sahiplerini yapılan imalatlar hakkında bilgilendirmek ve kullanılan malzemelerin ilgili standartlara uygunluğunu denetlemekle görevli olup, 10 yıl süre ile sorumludurlar.

Yapıların imar, genel yerleşme ve çevre koşullarına uygunluğunun denetimi ise Belediyelerce yürütülmektedir. Bu sistem kısaca, yetkililerce daha az kontrol mekanizması, müteahhitler için ise daha fazla sorumluluk olarak özetlenebilir

III. Yapı Denetim Sistemi - İngiltere

İngiltere’de yapı denetim uygulamaları, yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen yapı denetimi, sigorta mevzuatı ve özel denetim şirketleri ile desteklenmektedir.

Yapı denetimi genel olarak Hükümetin yerel birimi olan merciler tarafından yürütülmekle birlikte, yapılara standart getirme ve yapım sürecinin denetlenmesini sağlama amacıyla 1936 yılında kurulan Ulusal Konut Yapım Konseyi, (NHBC) 1985 yılında onaylı denetçi kuruluş olarak görevlendirilmiştir. Bağımsız bir organ olan konseyin bünyesinde tüketici örgütleri, şehir plancıları, teknik müşavirler, sendikalar, müteahhitler ve denetim şirketleri yer almaktadır.

Yapı tamamlandığında yerel yönetimlerin verdiği kullanma izninin yanı sıra Konsey tarafından yapılara İnşaat Bitiş Sertifikası “ buildimark” ile yapım güvencesi verilmekte ve sigorta edilmektedir. Bu sigorta üç bölümden oluşmaktadır.

- İnşaat tamamlanmadan önce müteahhit işi yürütemeyecek duruma düşerse, Konsey tarafından inşaat sahibine ödemiş olduğu para iade edilir ve zararı tazmin edilir.
- Müteahhit, inşaatın bitiminden sonraki iki yıl boyunca yapıda ortaya çıkabilecek ve yapı standardını ihlal niteliğindeki tüm hasarları gidermekle yükümlüdür.

- Müteahhit, 10 yıl süre ile temeller, taşıyıcı duvarlar, çatı, çatı kaplamaları, dış kapı ve pencerelerde meydana gelecek zararları onarmakla yükümlüdür.

Müteahhitlerin hata ve kusurlarını gidermemeleri halinde yerel yönetimler tarafından çeşitli cezalar uygulanmaktadır.

IV. Yapı Denetim Sistemi – Amerika Birleşik Devletleri

Amerika'da denetim daha çok mesleki ahlak kurallarına, karşılıklı güvene ve vicdan muhasebesine dayanmaktadır. Yapı denetim sistemi içinde; yapı geliştirme şirketleri, yapım işleri yönetimi grubu, yapı denetim büroları, sigorta şirketleri ve kent yönetimleri bulunmaktadır.

Mal sahibi adına çalışan tasarım grubu yapı için en uygun yükleniciyi seçer. Yapıya inşaat ruhsatı, yerel yönetimler tarafından imar durumuna uygunluğu kontrol edilerek verilir.

Yapım aşaması ise; Serbest alışan uzmanlara ya da denetim şirketlerine bırakılır.

Amerika da "Profesyonel Mühendislik PE" (Professional Engineer) kavramı bulunmaktadır. PE unvanı; mimarlık ve mühendislik eğitiminden sonra en az dört yıllık bir mesleki çalışma dönemi içinde ve sonunda bir dizi uzmanlık sınavı ile birlikte referans değerlendirmesi sonunda alınabilmektedir. PE unvanını almak oldukça zor olduğundan ülke çapında tüm teknik personelin ancak %10'u bu unvana sahiptir.

PE unvanı olmayan mühendis ve mimarların herhangi bir projeyi hazırlama ve imzalama yetkisi bulunmamaktadır.

İnşaat alanı 150 m² yi aşan yapılarda yapı sahibi yapım işlerini yüklenecek bir sorumlu bulmak zorundadır.

Daha büyük işlerde ise, yapı projeleri müşavir firmalar tarafından hazırlanır.

Müşavir Firma; işin planlaması, müteahhit ve taşeronların belirlenmesi, projecilerin bulunması ve hakedişlerin düzenlenmesi hizmetlerini yapar. Müşavir firma tüm bu hizmetlerin koordinasyonu ve yapı ruhsatı alınması sürecinin takibini yapmak üzere bir mimar atar.

Amerika'daki sistemde sigorta yasal bir zorunluluk olmamasına rağmen, yapıların %98'i gibi yüksek bir oranı sigortalanmaktadır. Sistemde yer alan müteahhit, taşeron, projeci mühendis ve mimar, denetim mühendisleri mesleki sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadır. Bu sigorta iş sırasında meydana gelebilecek zarar ile işin kalitesiz olmasından meydana gelecek zararların tazmini hususlarını kapsamaktadır.

V. Yapı Denetim Sistemi – Japonya

Japonya'da Yapı denetim sistemi 1950 yılında yürürlüğe giren “Bina Standartları Kanunu” ve bu kanuna bağlı olarak İmar Bakanlığı tarafından çıkarılmış olan “Bina Kanunu Uygulama Yönetmeliği ve Uygulama Talimatı” ile düzenlenmiştir.

Yapıların denetimi esas olarak yerel yönetimlerin yetkisindedir. Yerel Yönetimler hem projelerin uygunluğunun hem de yapım aşamasında gerekli denetlemelerin yapılabilmesi için bünyelerinde yeterli sayıda mühendis ve mimar bulundurmaları zorundadır. Bu mimar ve mühendislerin İmar Bakanlığı tarafından yapılan sınavı başarmış ve “Bina Yetkilisi” unvanını almış olması gerekmektedir.

Yapım süreci ise mal sahipleri tarafından bulunan, İmar Bakanlığı tarafından sertifika verilmiş ve bu sertifika ile Yetkin Mühendisliği belirlenmiş kişilerce yürütülmektedir.

Yeni bina yapmak veya mevcut binasında tadilat yapmak isteyen mal sahipleri veya yapımcılar öncelikle Bina Yetkilisinden onay almak zorundadır. Projeler ayrıca yerel yönetimlerin İtfaiye Müdürlükleri ile Halk Sağlığı Müdürlüklerinin de onayından geçmek zorundadır.

Yapının denetiminde görev alanlar yapının ana unsurlarından kaynaklanan hasarlara karşı 10 yıl süre ile sorumludur. Yüklenici firmalar ise basit yapılar için 5 yıl, Çelik ve Betonarme yapılar için ise 10 yıl süre ile sorumludur.

Yapımı tamamlanan binalara yapı kullanma izni yerel yönetimler tarafından verilmektedir.

Japonya'da yapı sigortası zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak, meslek etiği ve ağır cezai yaptırımların bulunması denetim sisteminin aksamadan yürütmesinde yeterli olmaktadır.

Gelişmiş ülkelerdeki yapı denetim sistemleri incelendiğinde işletiliş biçimleri birbirlerinden farklı olsa da uygulamada; yapının dayanıklılığının yanı sıra sağlıklı ve yaşanabilir olması için gerekli asgari düzeydeki konforun gözetildiği, denetim mekanizması yasal mevzuatının sağlam temeller üzerine oturtulmuş olduğu ve sistemin devletin sıkı denetimi altında tutulduğu görülmektedir. Bu noktada hangi sistemin seçildiği değil, nasıl uygulandığı önemli olmaktadır.

Yapı Üretim ve Denetim Süreçleri Üzerine...

Yapı üretim sürecinin üç temel ayağı bulunmaktadır: Tasarım, uygulama ve denetim. Bu temel özellikler arasında uyumlu ve tamamlayıcı bir ilişkinin tanzim edilmesi için süreçlerin bütünlüklü bir mevzuatla doğru tanımlanması ve uygulanması gerekir. Öte yandan sistemin sağlıklı işlemesi için bu üç temel ayağın ayrı aktörler tarafından yürütülmesi ilkesi benimsenmelidir.

Yapı Denetiminde yer alan mimarlık ve mühendislik disiplinlerinin birlikteliği, tasarım aşamalarından başlayarak, projelendirme ve uygulama süreçlerinde, **biçim, strüktür ve işlevselliğin ilişkilendirilmesini zorunlu kılan**, uyumlu bir eylemler bütünü ifade etmelidir.

Bu süreçte, sadece üretim aşamalarının değil, üretim bileşenlerinin de uyumu (işin sahibi, yüklenicisi, ilgili kamu kuruluşu, yapı denetim firmaları,

mühendis ve mimarlar vb.) sağlanmalıdır. Bu uyum ancak görev, yetki ve sorumluluk sınırlarının yasalarla belirlenmesi ile mümkündür.

Ülkemizdeki yapı denetim uygulaması ise, ağırlıkla strüktür denetimine indirgenmiş olması ve diğer imalatlardaki denetimin formaliteyi tamamlama olarak görülüp yeterince önem verilmemesi nedeniyle sağlıklı ve konforlu bir yapı beklentisini karşılayamamaktadır. Kaba inşaat yapım sürecinde kullanılan malzeme niteliği sıkı takipte iken, ince işlerdeki imalat süreçleri ve malzeme niteliklerinin aynı hassasiyetle takibine yönelik düzenlemelere yer verilmemiştir.

Yapım işinin, bürokratik bir denetim sisteminin ötesinde, kendi doğası içinde **bilim ve teknolojinin öngördüğü öz denetim modelinin öne çıkartıldığı** bir sisteme kavuşturulması gerekmektedir. Bu yaklaşımın, süreçte yer alan unsurların, birbirleri ile eşgüdüm içinde bulunarak görevlerini yapmalarını sağlayan, sürekli bir iletişim düzeninde bulunmalarını gerektirdiği açık olup, denetim sistemi içindeki ilişkilendirilmelerinin, detaylı biçimde tanımlanması gerekmektedir. Yapım süreci çoğu kez sürekli değişimlerle ilerleyen bir süreçtir ve bu tür değişim taleplerine karşı, denetim sistemi içinde “*olası değişimlere hızlı çözüm üretebilen mekanizmalar*” oluşturulabilmelidir.

Gerek proje üretim aşamalarında, gerekse de uygulama aşamasında mimarlık ve mühendislik disiplinlerinin zaman zaman geri dönüşler yaparak, yapı güvenliği ve niteliğini olumlu yönlerde etkileme arayışları salt bürokratik engellemelerle kesintiye uğratılamamalı, giderek bürokrasinin olası iyileştirmelere olanak tanıyan ya da olası olumsuzlukları birlikte düzeltmeye fırsat veren düzenlemelere kavuşturulması sağlanmalıdır.

Yapı denetimi hizmeti kamusal bir hizmettir. 4708 sayılı Yasada ise denetim sistemi ticari şirketler üzerinden kurgulanmıştır. Yasada işveren yapı sahibi iken, uygulama sürecinde, denetlenmesi gereken müteahhitler işveren durumuna gelmiş olduğundan bu şirketler denetim hizmetini yeterince

yerine getirememektedir. Bu bağlamda yapı denetim sistemi ülkemizdeki yapı üretim sürecinin sorunlarına çözüm olamamıştır.

Kentsel Dönüşüm Uygulamaları- İmar Afı ve Yapı Denetim

Deprem, sel, yangın vb. her türlü afet ülkemizde yapı üretim sürecinin bir bütün olarak sorunlu ve sıkıntılı olduğunu göstermektedir. Yapı üretim süreçlerinde mühendislik ve mimarlık hizmetleri yetersizdir. Yapı malzemeleri üretimi denetim dışıdır. Yapı denetimi süreci doğru işletilememektedir.

TÜİK verilerine göre: ülkemizdeki konutların yaklaşık yüzde 40'ı kaçak ya da ruhsatsızdır. Yani tasarım ve uygulama süreçlerinde mühendislik hizmeti almamış ve denetlenmemiştir. Ülkedeki bina stokunun yüzde 10'unun yenilenmesi, yüzde 30'unun onarılması gerekmektedir. Meydana gelen doğal afetlerin getirdiği yıkımlar görmezden gelinmeyecek oranda büyük olmasına rağmen bugüne kadar mevcut yapı stokunun iyileştirilmesi konusunda bir gelişme kaydedilmemiştir.

Kamuoyunda Kentsel Dönüşüm Yasası olarak da bilinen, kentlerimizdeki mevcut yapı stokunu güvenli ve yaşanabilir konutlara dönüştürüleceği iddiası ile çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun ise “kentsel imar rantlarını” dönüştürmenin bir aracı olmanın ötesine geçememiştir.

Kentsel Dönüşüm uygulamalarına karşı itirazlar giderek artarken bu kez seçimlerden hemen önce 18 Mayıs 2018 tarih ve 30425 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 7143 sayılı “*Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun*” ile 3194 sayılı İmar Kanununa eklenen Geçici 16. Madde ile ülkemiz tarihindeki en kapsamlı imar affı uygulaması yürürlüğe girmiştir.

Mühendislik ve mimarlık mesleklerinin yok sayıldığı 7143 sayılı Kanun ile planlama, mimarlık ve mühendislik süreçlerinden geçmemiş, teknik olarak sağlık ve güvenlik koşulları belirsiz yapılar, başvuru yapan yurttaşların beyanı ile hiçbir teknik koşul aranmaksızın meşrulaştırılacaktır.

Yapı güvenliği ve yapıların afetlere karşı dayanıklı ve sağlıklı inşa edilmeleri yalnızca yetkili mimar ve mühendislerin hizmetleri ile sağlanabilir. Bu hizmetler alınmadan tamamlanan kaçak yapı stokunun meşrulaştırılması, ülkemizin köklü sorunlarından biri olan kaçak yapılaşmanın sürmesine ve gelecekte yapı güvenliği konusunda yeni sorunlara yol açacaktır. Yurttaşları yasalara uymamaya adeta teşvik eden imar affı uygulamaları devletin varlık amaçlarıyla da uyuşmamaktadır. Yapı güvenliğine ilişkin sorumlulukların yurttaşlara bırakıldığı imar affı uygulaması, hali hazırda aksayan yapı denetim süreçlerine de ters düşmektedir.

Çağdaş normlarda yaşanabilir kentler için, imar affı gibi sorununun kökten çözümüne engel olan uygulamalardan vazgeçilmeli, kentsel dönüşüm uygulamaları da dahil yapı üretimi ve denetimine ilişkin tüm mevzuat bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

TMMOB ve Bağlı Odalarının Yapı Denetim Sistemindeki Yeri

Dünyanın pek çok ülkesinde devlet, meslek odalarını toplumsal sorunlar çerçevesinde harekete geçirmek için projeler üretirken, ülkemizde meslek odaları uzmanlık alanlarıyla ilgili konularda sorunları tespit etmekte, kamuoyu oluşturmaya çalışmakta, kamu idaresi üstüne baskı kurup adım atmaya zorlamaktadır.

Yaşanan örneklerinde olduğu gibi, yaşanması olası doğa olaylarının da afete dönüşeceğini gören TMMOB ve bağlı odaları yapı üretim sürecinin başından sonuna kadar yapılması gerekenlerle ilgili uygulanabilir çözümler üretmekte, mevzuatta yapılması gereken değişikliklerle ilgili kamuoyunu bilgilendirmekte, kamu kurumları tarafından başlatılan çalışmalara katkı sunmakta, toplumun afetlere karşı hazırlıklı olmasını sağlamak ve afetlere karşı duyarlılığı arttırmak için etkinlikler düzenlemektedir.

Ancak 4708 sayılı Yasa ile kurgulanan Yapı denetim sisteminde, yaklaşık 550.000 mühendis, mimar ve şehir plancısının meslek örgütü olan kamu

tüzelkişiliğine sahip TMMOB ve bağlı odaları sistem dışı bırakılmıştır. Yasada, mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin mesleki yeterlilik, eğitim ve belgelendirme gibi başat unsurlarının denetleme organı olan meslek odaları göz ardı edilmiştir. Denetçi belgeleri Bakanlık tarafından verilmekte ve yenilenmekte, siciller Bakanlık tarafından tutulmakta, eğitimler – düzenlenebilirse- Bakanlık tarafından düzenlenmektedir.

Ülkemizde Uygulanan Yapı Denetim Sisteminin Başlıca Sorunları

Geçmişte uygulanan ve gerçekte de çok sağlıklı işlemeyen, Teknik Uygulama Sorumluluğu (TUS) sisteminin yerine getirilen, Yapı Denetim Kanunu uygulamaya konulduğu tarihlerde TMMOB ve yapı sektörü ile ilişkili tüm Meslek Odaları kamusal bir hizmet olan yapı denetimin, özelleştirmeci bir mantıkla ticarete konu edilmesine karşı çıkmıştır.

Nitekim aradan geçen onca zamana rağmen, sağlıklı temeller üzerine oturtulmayan yapı denetim sisteminin bünyesinde barındırdığı olumsuzluklar ve aksaklıklar giderilememiş, uygulama istenen başarı düzeyini yakalayamamıştır. Ancak, yapı ruhsatı ve iskan ruhsatı düzenleme esaslarının Yasa çerçevesinde düzenlendiği, ülke genelinde yüzlerce yapı denetim firması kurulduğu ve bu firmalarda sayıları yüz binleri bulan mühendis ve mimarın hizmet verdiği düşünüldüğünde, yaklaşık 17 yıldır uygulanmakta olan yasayı bir çırpıda tamamen değiştirmek de mümkün görünmemektedir. Bu nedenle Yasanın uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlardan yola çıkarak tersinden bir bakışla çözüm önerileri geliştirilebilir.

Bu bağlamda sorunlar şu şekilde sıralanabilir;

Yapı denetim mevzuatı katılımcı bir yöntem izlenerek yeniden hazırlanmalı; sorumluluklar ve yetkilendirmeler, **mesleki ihtisas alanları esas alınarak** düzenlenmelidir.

Yukarda da değinildiği üzere en temel sorun yapı denetim sisteminin ticari firmalar üzerinden kurgulanmış olmasıdır. Yasa gereği denetim firmaları

denetim hizmetini yapı sahibi adına yürütmekle yükümlüdür. Ancak Yasanın uygulanma sürecinde yapı sahibinin bu yükümlülüğü müteahhitlere devrettiği görülmüştür. Müteahhitlerin kendisini denetleyecek firmayı seçmesinin doğal bir sonucu olarak hizmetin kamusal niteliği ortadan kalkmakta, “en iyi” iş yapan denetim firması değil “en ucuz” iş yapan denetim firması makbul olmaktadır. Bu bağlamda yapı sahiplerinin bilinçlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

2018 yılı Mayıs ayında 4708 sayılı Kanunda yapılan bir değişiklikle “*Yapı denetimi hizmet sözleşmelerinin, yapı sahipleri ile Bakanlıkça yayımlanacak usul ve esaslara göre belirlenecek veya atanacak yapı denetim kuruluşları arasında akdedilmesi*” şartı getirilmiştir.01 Ocak 2019 tarihi itibariyle uygulanmasına başlanacak olan değişiklik ilk etapta tarafımızca olumlu bulunmaktadır. Uygulamanın sağlıklı işletilip işletilemeyeceği süreç içerisinde görüleceğinden, gelişmelere göre değerlendirme hakkımızı saklı tutuyoruz.

Yeryüzünün en aktif deprem kuşaklarından birinin üzerinde yer alan, topraklarının yüzde 96’sının deprem tehlikesi altında olduğu ülkemizde deprem, hiç kuşkusuz en yıkıcı doğa olayıdır. Ancak bu gerçeklikten hareketle, sel, yangın vb. afetleri önemsemeyip binalarımızın sadece depreme dayanıklı olmasını sağlamaya çalışmak yanlış bir çözüm önermesidir.

Bu bağlamda binaların ağırlıklı olarak deprem etkileri karşısında güvenli denetlenmesinin ötesinde, ince işlerin denetimini aynı hassasiyetle sürdüremeyen mevcut yapı denetim uygulaması multidisipliner bir alan olan yapı sektörünün diğer bileşenlerini adeta yok saymaktadır.

Sistemde proje müelliflerinin eserleri ile ilişkileri sorunludur. Sistem içinde proje müelliflerinin telif hakları saklı kalmalı, proje müelliflerine eserlerini izleme olanağı sağlayacak bir mekanizma oluşturulmalıdır.

Yürürlükteki mevzuatta, yapım sürecinde yer alan denetçilerin, **meslek içi eğitimleri ile ilgili etkili bir yapılanmanın ve buna bağlı bir liyakat düzeninin olmadığı** görülmektedir.

Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliği, Yapı Denetim firmalarının denetim hizmeti karşılığında almaları gereken bedeli yapı yaklaşık maliyeti üzerinden bir orana bağlamışken, belirlenen oranın çok altında bedellerle hizmet verilmesi hizmet kalitesini düşürmekte, bir formalitenin tamamlanması olarak görülen yapı denetimi hizmeti kâğıt üzerinde kalmaktadır.

2018 yılı Mayıs ayında 4708 sayılı Kanunda yapılan bir başka değişiklik de, hizmet bedeline esas yapı yaklaşık maliyetinin Bakanlıkça belirlenmesi ve yapı yaklaşık maliyetinin %1,5'i ile sınırlandırılması olmuştur. Açıktır ki, hizmet bedeli üzerinde yapılan bu oynamalar yapılan işin niteliğini daha da azaltmaktan öte bir anlam ifade etmemektedir.

Mevcut yapı denetim sistemi teminat, taahhütname, tutanak, rapor, belge gibi kayıt altına alınan kırtasiye evrakları üzerinde sayısız imza ile yapılan iş ve işlemlerin karmaşasında bürokrasiye boğulmuş durumdadır.

Gelir-gider dengesini tutturmaya çalışan yapı denetim firmalarının fiili çalışan sayısını minimum düzeyde tutması, denetim firmalarını çoğunluğu emekli mühendis, mimarların “imzacılık” yaparak ek gelir elde ettiği bir ticarethane haline dönüştürmüştür.

Yasanın uygulanma sürecinde yapı sahiplerinin, yapı projelerinin yapılması, ruhsat alınması ve yapı denetimi işlerinin tamamının müteahhitler tarafından yüklenilmesini istedikleri görülmüştür. Müteahhitler ise tüm bu işlerle ayrı ayrı uğraşmak ve hepsini ayrı ayrı ücretlendirmektense ağırlıklı olarak anlaştıkları yapı denetim firmasının işin tamamını üstlenmesini talep etmektedir. Bu durumda temel bir sorun ortaya çıkmaktadır. Yapı Denetim Yasası, denetim işini “münhasıran” yapılması gereken bir iş olarak tanımladığı

halde, yapı üretim sürecinin önemli bir unsuru olan projelendirme hizmeti büyük oranda denetim firmaları tarafından yapılmakta ve projelendirme, üretim ve denetim hizmetlerinin ayrılığı ilkesi ortadan kalkmaktadır.

Mevcut durumda Bakanlık tarafından salt meslek yaşı kriter alınarak 5 yıllık meslek yaşamı olan tüm mühendis ve mimarlara denetçi belgesi verilmektedir. Bu nedenle uzun yıllar farklı uzmanlık alanlarında çalışmış ve bina türü yapılarla ilgili yeterli deneyimi olmayan mühendis ve mimarlar proje ve uygulama denetçisi olarak belge alabilmektedir.

Yasa, yapı denetim kuruluşlarının alacağı ücreti belirlemişken, asıl sorumluluğu üstlenen yapı denetçisi mimar ve mühendislerin ücretlerini piyasa koşullarına terk etmiştir. Verilen hizmet ile alınan ücret arasında ciddi bir orantısızlık bulunmaktadır. Yapı denetim firmalarında çalışan mühendisler, düşük ücret, hiç yatırılmayan veya düşük yatırılan sigorta primleri, fazla mesai ücretlerinin ödenmemesi gibi özlük hakları ile ilgili sorunların yanı sıra meslek tanımını dışında işlerde çalıştırılma gibi meslek saygınlığını zedeleyen dayatmalara, başka meslek disiplini mensubu proje müelliflerinin hazırlamış olduğu ruhsat eki etüt ve projelere imza atma ve onaylama gibi durumlara maruz bırakılmaktadır.

Yasada yapı müteahhitlerinin teknik kurumsallaşması ve kadrolaşmasını sağlayıcı düzenlemelere yer verilmediği gibi asgari düzeyde ihale mevzuatı şartları dahi aranmamıştır. Her ne kadar “*Yapı Müteahhitlerinin Kayıtları ile Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik*” adını taşıyan bir Yönetmelik yayınlanmış olsa da, yapı müteahhitlerinin tanımı, müteahhit olma kriterleri ve müteahhitlerin sorumlulukları üzerindeki belirsizlik varlığını korumaktadır.

Söz konusu Yönetmelik ile yapı müteahhidi adına, yapım işinin ruhsata ve ruhsat eki etüt ve projelere uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan inşaat ve iş organizasyonunu sağlamak, mevzuatın öngördüğü her türlü tedbiri almak, uygulamak ve uygulatmakla sorumlu tutulan şantiye şeflerine

aynı anda 30.000 m²'ye kadar ve 5 iş üstlenebilme hakkı tanınmıştır. Birden fazla iş üstlenilmesine olanak tanıyan mevcut uygulamanın tanımlı işlerin sağlıklı olarak yerine getirilememesine neden olduğu, şantiye şefinin fiilen bulunamadığı şantiyelerde işlerin aksadığı giderek şantiye şefliği hizmetinin de bürokratik bir işlemleri tamamlamaya doğru evrildiği izlenmiştir. Bu nedenle şantiye şefleri sadece bir şantiyede görev üstlenmelidir.

Diğer ülkelerdeki yapı denetim sistemleri incelendiğinde yapı sigortasının denetim mekanizmasının önemli bir unsuru olduğu görülmektedir. Bu örneklerde sigorta şirketlerinin, alacakları riskleri en aza indirebilmek için ikinci bir denetim firması gibi çalıştıkları, ancak projelendirme, üretim ve denetim süreçleri tam olarak işletilen binalara sigorta yaptıkları izlenmektedir. Ülkemizdeki yapı denetim sistemi ise sigorta ayağından yoksundur.

Sistem bir bütün olarak ele alınmadığından Yasada 200 m²'den küçük yapılar ile kamu binaları (TOKİ, KIPTAŞ, Emlak GYO vb.) denetim dışı bırakılmıştır.

Yasa ve Yönetmelik ihtiyaçlar doğrultusunda revize edilmediğinden, işlemeyen ve suiistimallere açık mevzuat çerçevesinde, görevini yapmayan ya da firma sahipleri tarafından görev yapması engellenen birçok mühendis ve mimar Bakanlık tarafından açılan soruşturmalar sonucu cezalı durumdadır. Uygulamanın denetim ayağında yer alan bakanlık görevlileri adeta yargıç, belediye görevlileri ise bürokratik işlemleri yürüten bir birim temsilciliği durumuna düşürülmüştür. Ülkemizdeki yapı denetim sistemi giderek denetim kuruluşları ile mühendis ve mimarların cezalandırılmasına yönelik bir sisteme dönüşmüştür. TMMOB ve BAĞLI Odaları da benzer şekilde bakanlıkça toplanan deliller çerçevesinde onur kurulları marifetiyle üyesine ceza veren kurumlar haline dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Bu durum da mimarların/mühendislerin sistemin dışlıları arasında ezilmesine neden olmaktadır. Oysa mevcut sistemde dahi sistemin sağlıklı işlemesindeki en önemli unsurlar olan mühendis ve mimarların mesleki haklarının korunmasına yönelik önlemler almak mümkündür.

Yukarıda ayrıntılı olarak açıkladığımız konuları başlıklar halinde sıralamak gerekirse;

- Meslek Odaları yapı denetim sürecinden dışlanmıştır.
- Yapı denetimin “kamusal bir hizmet” olduğu gerçeği yok sayılmış ve bu alan ticarileştirilmiştir.
- Başta 3194 sayılı İmar Kanunu, 3458 Sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkındaki Kanun ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkındaki Kanun olmak üzere yapı üretim sürecindeki Yasal düzenlemeler birbiriyle uyumsuzdur.
- Yasada mühendis ve mimarların mesleki hakları ve yetkileri korunmamıştır. Hukuki altyapı meslektaşlarımızın menfaatleri açısından yetersizdir.
- Görülen her aksaklıktan mühendis ve mimarlar sorumlu tutulmakta ve haklarında cezai işlem uygulanmaktadır.
- Denetim sisteminin asli unsurları olan;
- Yapı Sahibi
- Yapı Müteahhidi (YAMBİS)
- Proje Müellifleri
- Yapı Denetim Firmaları
- Denetçiler ve Kontrol Elemanları
- Şantiye Şefleri
- İlgili İdareler
- İşçiler, ustalar, kalfalar vb.

görev ve sorumluluk tanımları ve paylaşımları ya yetersizdir ya da hiç tanımlanmamıştır.

- Yapı denetim hizmet bedelleri, verilen hizmetin niteliğine zarar verecek oranda düşük tutulmaktadır.
- Proje ve Uygulama Denetçisi mimarların üzerindeki sorumluluk alanı (360.000 m2) çok fazladır.
- Denetim ağırlıklı olarak binaların depreme karşı dayanıklılığı üzerinden kurgulanmıştır.
- İdareler arasındaki uyumsuzluklar ve uygulamanın farklılaşması söz konusudur.
- Denetim yapan kadronun teknik yeterliliğine ilişkin Bakanlık tarafından belirlenen ölçütler denetim işinin önemi ile orantılı değildir.
- Yapı sahibine karşı sorumlu olması gereken yapı denetim kuruluşu uygulamada yüklenicilerin çalışanı durumuna gelmiştir. Bu bağlamda denetimin bağımsızlığından söz etmek mümkün değildir.
- TOKİ, KİPTAŞ ve benzeri kuruluşların ürettiği yapılar da dahil olmak üzere tüm kamu yapıları Yasa kapsamı dışında bırakılmıştır.
- Yapı sahipleri ve kullanıcıları yapı güvenliği konusunda yeterli bilince sahip değildir.

Mevcut Yasa çerçevesinde yapı denetim sisteminde yapılabilecek iyileştirmeler şu şekilde sıralanabilir;

- Yapı denetim sistemi sadece yapının sağlamlığını değil tüm yapı kalitesini denetleyen bir anlayışla yeniden kurgulanmalıdır.
- Yapı denetim mevzuatı katılımcı bir yöntem izlenerek revize edilmeli,

bilimsel yöntemler ve diğer ülkelerdeki başarılı örnekler de göz önünde bulundurularak mevcut sorunlara çözümler bulunmalıdır.

- Hiç kuşkusuz denetim hizmeti sadece mühendis ve mimarlar tarafından yapılmalıdır. Ancak alınan sorumluluğun öneminden hareketle denetçi belgeleri; uzmanlık alanlarına göre verilecek eğitimler ve değerlendirmeler sonunda başarılı olmuş, deneyimli mühendis ve mimarlara ilgili meslek odası tarafından verilmeli ve aynı yöntemle yenilenmelidir.
- Yapıların, imar planına, fen, sanat ve sağlık kurallarına ve standartlara uygun, kaliteli yapılması ve muhtemel afetlerde can ve mal güvenliğini sağlanması için, mühendis ve mimarlara verilen asıl görev ve yetkinin kanundaki değişiklik ile tekniker, teknisyen ve teknik öğretmenler ile paylaşılması kamu adına vatandaşın can ve mal güvenliğini temin edecek yapı denetiminin işlevsizleşmesine neden olacaktır. Uzmanlık ayrımı ilkesine aykırı olan bu düzenlemeden derhal vazgeçilmelidir.
- Yapı Denetim Kuruluşları ile denetçi mühendis ve mimarlar, uzmanlık alanları doğrultusunda ihtiyaç kadar belgelendirilmelidir. Ayrıca yapı denetim mekanizmasında yer alan mühendis ve mimarların sicilleri bağlı bulunduğu meslek odası tarafından tutulmalıdır.
- Bakanlıkla TMMOB arasında eğitim, değerlendirme, belgelendirme ve sicil bilgilerinin karşılıklı paylaşımını sağlayacak bir iletişim ağı kurulmalıdır.
- Yapı Denetim kuruluşlarında ücretli çalışan mühendis ve mimarların görevlerini her türlü baskıdan uzak yapabilme koşulları, özlük hakları yasa ile tanımlanmalı, kamu güvencesi altına alınmalıdır. Yapı Denetim Kuruluşlarında çalışan mühendis ve mimarların ücretlerinin TMMOB tarafından belirlenen asgari ücretin altında

olmaması yasal güvence altına alınmalıdır.

- Yapı Denetim Sisteminde “**öne çıkartılması gereken mesleki önceliklerin**” neler olması gerektiği ve bunların uygulamada nasıl takip edilmesi gereğine yönelik “**yol haritaları’na bağlı eğitim programları**” oluşturulmalı, hizmette yer alan uygulamacıların tümünün bu tür eğitim programlarına katılarak sertifika almaları zorunlu kılınmalıdır.
- “**Mesleki önceliklerin öne çıkartılarak denetim hizmeti verilmesi**” bağlamında, Denetim hizmeti veren kuruluşun ortakları ve yöneticileri de, istihdam ettikleri denetçi mimar-mühendisler gibi eğitim almış ve belgelendirilmiş olmalıdır.
- Yapı Denetim hizmet bedelleri beklenen hizmeti karşılayabilecek seviyeye getirilmelidir.
- Kamusal bir görev olan “**Yapı Denetimi**” hizmetinin başarıya ulaşma şansının yalnızca ceza mekanizmaları ile mümkün olamayacağını anlaşılmaması, bilim ve teknolojinin gerekliliklerini özümsemiş bir mesleki oluşumun ortaya konması gereği olmazsa olmaz bir zorunluluktur.
- 4708 sayılı kanunun aşırı merkeziyetçi yapısı sonucu bütün yetkiler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nda toplanmıştır. Ancak Yapı Denetim Komisyonu sistemin sorunlarını çözme konusunda yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda başta TMMOB ve bağlı odaları olmak üzere kamu kuruluşları ile diğer sektör temsilcilerinin aktif olarak katıldığı Bakanlığın koordinatörlüğünde ve sekreteryası Bakanlık tarafından yürütülen özerk bir “Yapı Denetim Kurulu” oluşturulmalı, yapı denetim sistemi bu Kurulun aynı yöntemle oluşturacağı il/ ilçe komisyon ve çalışma birimleri tarafından izlenmeli ve denetlenmelidir.

- Yapı sahibi, müteahhit, proje müellifleri, şantiye şefleri, denetçiler, ustalar ve kalfaların mevzuattaki tanımları, sorumlulukları ve görevleri bütüncül bir yaklaşımla ve net bir şekilde belirlenmelidir.
- Yapı müteahhitleri için “mesleki-kurumsal yeterlilik ve belgelendirme” sistemi getirilmeli, kamu ihalelerinde olduğu gibi araç, donanım kapasitesi, mali güçleri, teknik kadrolarına bağlı olarak girebilecekleri işlerde sınırlamaya tabi tutulmalıdır.
- Kamu ihalelerinde yıllardır uygulanmakta olan, yapım sözleşme teminatı tüm yapım işlerini kapsamalıdır.
- Hangi mühendislik disiplini mensuplarının hangi inşaatlarda şantiye şefliği yapabileceğine ilişkin tanımlamalar net olarak yapılmalıdır.
- Şantiye Şeflerine aynı anda 30.000 m²'ye kadar iş üstlenebilme sınırının yanı sıra sadece bir müteahhidin işlerini üstlenme sınırı getirilmelidir. Ayrıca şantiye şefleri de proje ve uygulama denetçileri gibi ilgili meslek odaları tarafından verilen eğitim ve değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.
- İş sağlığı ve güvenliği, yapı inşasında çalışan ve denetleme görevi üstlenen tüm personelin kendi mevzuatı çerçevesinde sorumlu olmasını gerektiren bir husustur. İnşaat işyerlerinin asli unsurları olan yapı sahibi, yapı müteahhidi, yapı denetim firmaları, şantiye şefleri, ilgili idareler, hatta işçiler, ustalar ve kalfalar İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanmasında sorumluluk sahibidir. Ancak bilindiği üzere 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda inşaat işyerleri çok tehlikeli iş kolları arasında sayılmakta olup çok tehlikeli işyerlerinde, iş sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin her tür çalışma ve denetim işinin A grubu bir iş güvenliği uzmanı tarafından yürütülmesi gerekmektedir.

- Sigorta ayağı eksik ve yetersiz olan denetim sistemi sağlıklı işleminin mümkün olamayacağı gerçeğinden hareketle; gerek yapılar için, gerekse yapı üretim sürecinde bulunan ve sorumluluk üstlenenler için, “Mali Sorumluluk Sigortası” ve “Mesleki Sorumluluk Sigortası” şartı getirilmelidir.

Yapı denetim sistemi güvenli geleceği bugünden kurmanın tek yoludur.

Doğal afet riskinin en az düzeyde olduğu Avrupa ülkelerinde bile yapı denetimi konusunda kurallar getirilmişken, büyük afetlerin yaşandığı ülkemizde konu gerek kamuoyu gerekse siyasi erk nezdinde hak ettiği ilgiyi görememektedir. Yapı üretimi sürecinde acil olarak köklü, kalıcı, önleyici ve zarar azaltıcı önlemlere ihtiyaç vardır. Eğer bu irade kullanılmaz, kentleşmeye ve yapılaşmaya dair gelişmiş ülkeler düzeyinde yasal düzenleme ve denetim sistemi uygulamaya alınmazsa, ilerde yaşayacağımız yıkımın, şimdiye kadar yaşananları aratacağı bilinmelidir.

